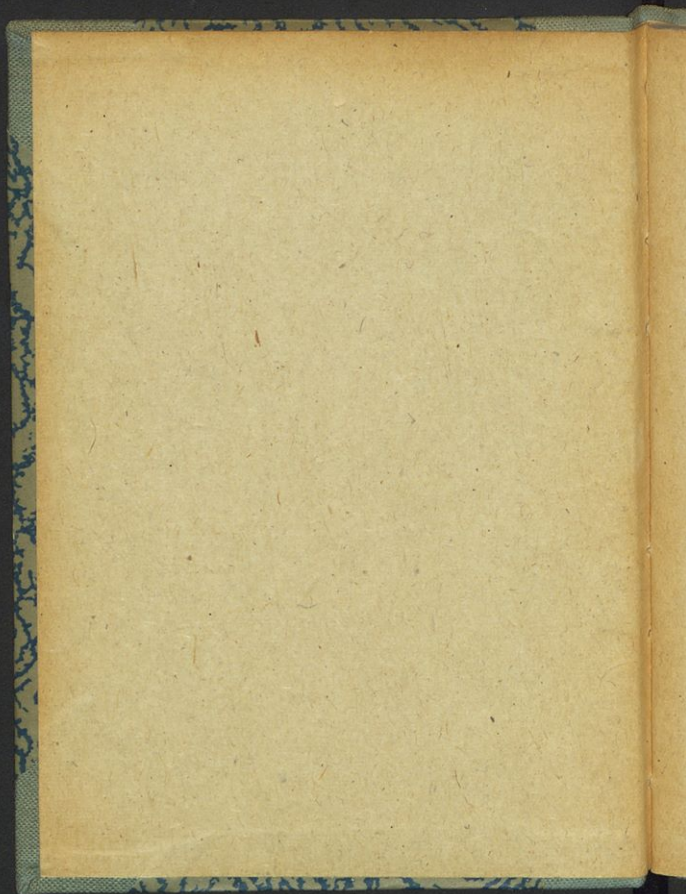

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

41272

53

41272

običek
je družbi
Metoda

Cena 20 kr.

BOJ

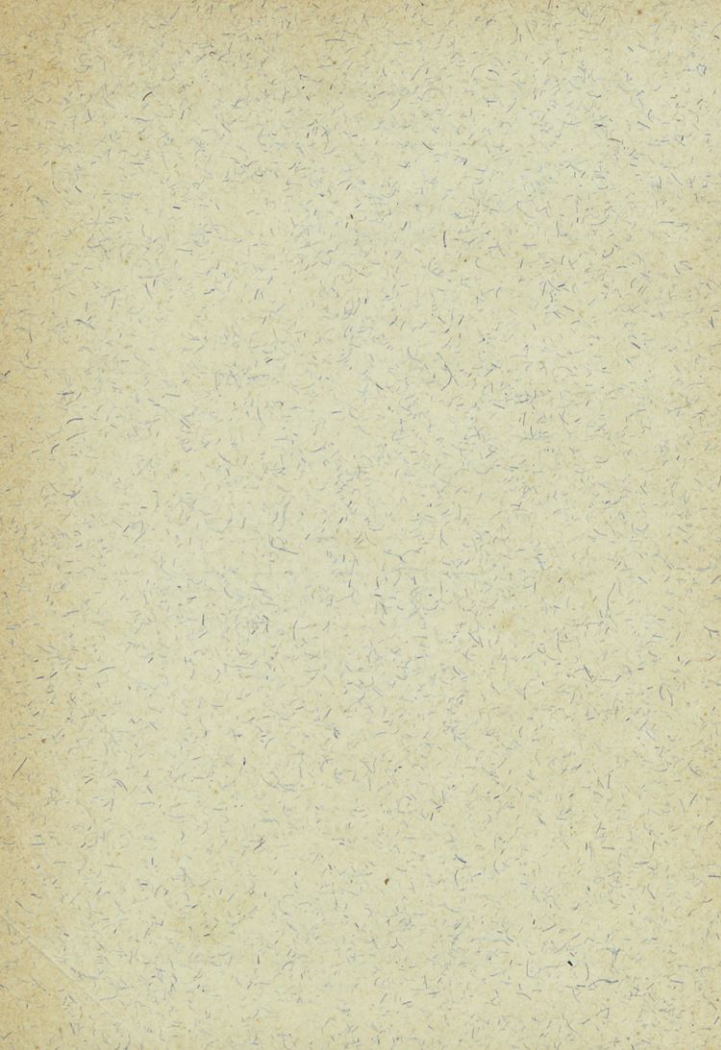
za

slovenske ljudske šole v Trstu

V TRSTU

Založil dr. G. Gregorin. — Tiskarna Dolenc.

1894

*Čisti dobiček namenjen je družbi
sv. Cirila in Metoda.*

Boj za slovenske ljudske šole v Trstu.

U T O K

Josipa Vodopivec, Ivana Besednjak, Antona Kljun in
Jakoba Prhavec za se in v imenu soprošilcev

proti

odloku visocega c. kr. namestništva primorskega z
dné 1. julija 1894, št. 10031/VII, s katerim se zavrača
zahteva tržaških slovenskih starišev v Trstu za usta-
novljenje slovenskih ljudskih šol v Trstu.

Sestavil in predložil dné 7. avgusta 1894 visocemu
c. kr. ministerstvu za bogočastje in uk pooblaščenec
prosilcev *dr. Gustav Gregorin*, odvetnik v Trstu.

Cena 20 kr.

V Trstu, 1894.

Založil dr. Gustav Gregorin. — Tiskala tiskarna Dolenc.

41272

Visoko c. kr. ministerstvo za bogočastje

in uk!

Proti odloku c. kr. namestništva z dne 1. julija 1894. št. 10031/VII ex 1894, priobčenemu nam odlokom slavnega magistrata z dne 11. julija 1894 št. 36527/VI pod ./. ulagamo podpisani v svoje in v ime soprotilcev pravočasno ta-le utok:

Najprvo pritožiti se je nam proti temu, da nam je slavni mestni magistrat na slovenske prošnje naše priobčil odlok visokega c. k. namestništva v italijanskem namesto v slovenskem jeziku, prezirajoč s tem očitno člen 19. državnih osnovnih zakonov, ki jamči vsem avstrijskim narodom enakopravnost v šoli, uradu in javnem življenju.

Prehajaje na meritorno vsebino izpodbi-janega odloka c. k. namestništva konstatovati nam je takoj na prvem mestu, da priznava napadeni odlok na podlagi uradnih poizvedovanj, vršivših se vsled naših prošenj, da je bilo v petletni dobi 1888-1889 do 1892-1893 v okrožju mesta tržaškega **854** slovenskih

otrok, dolžnih pohajati šolo, oziroma, da je doseženo petletno povprečno število 170·8 otrok. Ker bi po državnem šolskem zakonu (§ 59) v zvezi s členom 19. državnih osnovnih zakonov za opravičenje zahteve, da se v mestu tržaškem, kjer dosedaj ni nobene slovenske ljudske šole, ustanovi taka šola, za doščalo petletno povprečno število 40 slovenskih mestnih otrok, misliti bi moral vsakdo, da vis. c. k. namestništvo kakor oblast, katera bi morala skrbeti za to, da se dá prilžnost tudi slovenskim otrokom tržaškega mesta, da se izobrazijo v materinem svojem jeziku, premeni sklep tržaškega mestnega sveta, s katerim se je odbila naša opravičena prošnja za slovenske ljudske šole v mestu tržaškem, ter da zaukaže mestnemu magistratu, da ustanovi na svoje stroške tako šolo.

To upanje je bilo opravičeno tem več, ker so se vršile na ukaz namestništva dolgotrajne preiskave in izpraševanja o prošnjah za slovenske šole podpisanih prosilcev, tako, da se je smelo z ozirom na tak ukaz sklepati, da je vis. c. k. namestništvo zapustilo stališče, katero je zavzemalo v svojem času nasproti analogni prošnji, uloženi dne 22. septembra 1884. leta od slovenskih starišev mesta tržaškega. Ta nada, da se postavi vis. c. k. namestništvo sedaj na drugo, zakonu, faktičnim razmeram in pravičnosti (Billigkeit)

jedino odgovarjajoče stališče ter da prizna opravičenost naših prošenj, bila je utemeljena tembolj, ker se je isto vis. c. k. namestništvo v teku preiskovanj, vršivših se o naših prošnjah, v svojem odloku z dne 10. aprila 1892. št. 11105, namenjenem slavnemu mestnemu magistratu tržaškemu, izrazilo približno tako-le :

„Ker manjka tržaški provinciji deželni zakon o ustanovljenju šol, mora se imeti ozir na ustanove politične ustave za elementarne šole (prejšnji šolski zakon) v soglasju z navodili, sodržanimi v členu 19. državnega osnovnega zakona z dne 21. decembra 1867“.

Ta politična ustava, ki je bila šolski zakon pred državnim šolskim zakonom z dne 14. maja 1869. št. 62, ustanovlja namreč v § 1. sedemnajstega poglavja, da je ustanoviti farno šolo povsod, kjer je reden dušobrižnik (dušni pastir); v § 2. istega poglavja, da je ustanoviti občno šolo tam, kjer se nahaja v okrožju pol ure 100 otrok, dolžnih pohajati šolo; in v §. 3. omenjenega poglavja, da je ustanoviti posebno šolo tudi za manjše število otrok in za manjšo oddaljenost, *ako zahtevajo to posebne razmere*, to je ako otežujejo dohod do šole lega, hribovi, jarki, reke, močvirje, sneževje in deževje.

A ne le, da je c. k. namestništvo odstopilo v napadanem odloku od ravnokar na-

vedenega nazora ter potrdilo nazore slavnega mestnega magistrata, odbivši naše prošnje, nego isto visoko c. kr. namestništvo postavilo se je v naše začudenje proti opravičeni naši zahtevi na še bolj radikalno stališče kakor slavni magistrat sam, kar dokažemo nižje ter pri tem krivo tolmačilo duh zakona, ne oziraje se na razloge pravičnosti (Billigkeit), utemeljene v faktičnih razmerah. Vidi se iz odloka visokega c. k. namestništva, da je naše prošnje pač rešil političen uradnik, ki *pozna mrtvo besedilo šolskega zakona ne pa šolnik, kateremu je pred očmi živi organizem ljudskega šolstva.* Da je ta trditev opravičena, naj sledi iz sledečih navedeb in razmotrivanj.

I.

Visoko c. kr. namestništvo pripoznava sicer — kakor smo že gori omenili —, da *v okrožju mesta*, ki obsega vse mestne šolske okoliše in katero okrožje je bilo določeno z deželno postavo z dne 1. aprila 1882. (dež. zak. št. 8 ex 1885.) najprej za razdelitev volilnih okrajev, po tem pa za kaster in za zemljiško knjigo, ne obstoji nobena občinska slovenska šola, akoravno je v tem okrožju po zakonu zadostno število slovenskih otrok, hoče pa nadalje dokazati, da Trst sestavlja z okolico *en šolski okraj*, ter da spadajo šole v Rojanu, v Barkovljah,

pri sv. Ivanu in na Katinari celó v *mestno* okrožje tržaško.

Za prvo trditev sklicuje se na štatut mesta tržaškega, potrjen cesarskim patentom z dne 12. aprila 1850., št. 139. drž. zakona, kateri pravi, da je Trst z okolico jedna sama občina, vsled česar da ista ustvarja tudi en sam šolski okraj. Ali takoj na tem mestu treba opomniti, da navedeni štatut nikjer ne pravi, da Trst in okolica ustvarjata *eno šolsko občino*, ter da razločuje *mesto* tržaško od okolice. To važno razlikovanje ima svoje v zakonu utemeljene praktične posledice gledé vstrojstva šol, kakor dokažemo nižje.

Za sedaj nastaje le važno vprašanje, do katerih mej se razteza mesto, oziroma v našem slučaju, katere šole so v mestnem okrožju (pomeriju) in katere spadajo pod okolico tržaško. To vprašanje rešilo je vis. c. k. namestništvo, kakor smo omenili že zgoraj, na način, ki mora osupniti vsacega in celó slavni mestni magistrat, kateremu se ni nikdar niti sanjalo, da imamo Slovenci tržaški v *mestu* samem štiri slovenske šole, in sicer v Rojanu, Barkovljah, sv. Ivanu in na Katinari. In vendar se je še v seji mestnega sveta tržaškega z dne 22. maja t. l., v kateri je predlagala mestna delegacija, da se rojanska šola razširi ter premesti tako, da bo en del nove šole stal v okrožju (po-

meriju) mesta in en del pa na okoličanskih tleh, izjavil mestni svetovalec dr. *Cambon*, da je proti takemu premeščenju šole rojanske med drugimi razlogi tudi iz razloga, *ker bi se s tem predril princip, da se v mestu tržaškem ne sme nikoli na občinske stroške ustanoviti šol z drugim učnim jezikom nego z italijanskim*, kateri princip se je slovesno izrekel in sprejel v istej seji z vsemi glasovi občinskih svetovalcev italijanskih proti štirim glasovi občinskih svetovalcev okoličanskih.

Magistrat torej in italijanska večina mestnega sveta tržaškega trdita, da v okrožju *mesta* tržaškega ni in ne sme biti slovenske ljudske šole na občinske stroške, a visoko c. kr. namestništvo trdi v napačnem odloku, da so v *mestu* tržaškem štiri slovenske šole! Kdo ima prav?! V tem vprašanju gotovo ne c. kr. namestništvo, katero se za utemeljenje svoje trditve povse krivo sklicuje na § 22. in 23. organizacijskega statuta mestnega magistrata, potrjenega s cesarsko resolucijo z dne 23. marcija 1872. in notificiranega od istega magistrata dné 17. maja 1873. pod št. 9456. Po tem organizacijskem statutu razdeljeno da je mesto s predmestji administrativno v 10 mestnih okrajev (distretti urbani), a 11 vasi okoličanskih v dva kmečka okraja (distretti rurali). V navedene takozvane mestne okraje

pa spadajo po istej razdelitvi šole v Rojanu, Barkovljah, sv. Ivanu in na Katinari. Iz tega sklepa visoko c. kr. namestništvo, da imamo Slovenci v mestu tržaškem štiri slovenske ljudske šole.

Napačnost tega nazora izvira že iz tega, ker ni res, da je omenjena razdelitev *administrativna* v strogem pomenu besede, nego bolj policijska in interna, pri čemer je pa še naglašati, da isti organizacijski statut razločuje v takozvanih 10 mestnih okrajih *mestne* in *predmestne okraje* (contrade urbane e suburbane).

Ta formalna razdelitev v policijske in naj si bode tudi v administracijske svrhe ni torej dala in tudi ni zamogla dati Rojanu, Barkovljam, sv. Ivanu in Katinari značaja *mesta*. Ne gledé na to pa je določil deželni zakon tržaški z dne 1. aprila 1882. (dež. zakonik št. 8 ex 1885.), torej poznejši zakon, novo mejo med mestom in okolico, nazvavši oni del občine tržaške, ki obsega pravo mesto, „*pomerio della città*“, a oni del, ki je izven te meje, „*territorio*“ ali „*campagna*“.

Ta razdelitev ni le policijska, nego tudi politična, davčna in sodnijska, ker se po tej razdelitvi ločijo mestni volilni okraji od okoličanskih, določa obseg davčnih občin in kompetenca c. kr. Preture kakor za mesto odrejenega sodišča za mestni „*pomerij*“ vsta-

novljen z omenjenim zakonom z dne 1. aprila 1882., in kakor okrajnega sodišča za deželo za okraje ležeče izven istega „pomerija“.

Ni torej dvombe, da je za vprašanje, kateri del občine tržaške spada pod *mesto* in kateri pod *okolico*, odločilen le navedeni zakon iz leta 1882.ga. Po tem zakonu pa ne spadajo šole v Rojanu, Barkovljah, sv. Ivanu in na Katinari pod mesto, ampak pod okolico tržaško.

Razdelitev občine tržaške z leta 1882.ga ni pa le politična, davčna in sodnijska, kakor smo trdili gori, ampak ima tudi posledice v šolskem oziru ter določa ta razdelitev značaj šol v „mestnem pomeriju“ kakor mestnih, in šol izven „pomerija“ kakor kmečkih.

S tem prehajamo s političnega polja na strogo šolsko polje ter hočemo dokazati, kar smo trdili v naših prošnjah in o sklepu komisijonalnih poizvedovanj o naših prošnjah, da se ima smatrati okolica saj faktično kakor poseben šolski okraj, da je značaj okoličanske dece, pripadajoče večinoma kmečkemu stanu, različen od značaja mestne dece ter da ta različnost zahteva drugačen sistem vzgoje, *kar se tudi dejanski izvršuje.*

II.

V dokaz teh trditev ozirati se nam je na državni šolski zakon z dne 14. maja 1869. s premembami, uvedenimi z novelo dne 2. maja 1883. št. 53, drž. zak., in na praktično izvrševanje tega zakona v *mestu* in v *okolici* tržaški.

§. 21. omenjenega zakona ustanovlja najprej *princip*, da začenja šolska obveznost z dovršenim šestim starostnim letom ter da traja do dovršenega štirinajstega starostnega leta; ta paragraf ustanovlja torej *principijelno osemletno šolsko dolžnost*.

Nadalje določuje isti §., da se ima dovoliti na splošnih ljudskih šolah po dovršenem šestletnem šolskem obiskovanju otrokom na deželi (na kmetih) in otrokom nepremožnih slojev ljudstva v mestih in trgih na prošnjo starišev ali njih zastopnikov olajšave glede mere rednega šolskega obiskovanja iz oziravrednih razlogov.

Določa pa še omenjeni §. 21. v četrtem odstavku, *in to je važno*, da se take olajšave imajo dovoliti tudi *otrokom celih šolskih občin na deželi*, ako to zahtevajo zastopstva vseh všolanih občin na podlagi občinskih sklepov. Navedeni paragraf torej ustanovlja *principijelno razliko* glede obvezne dobe rednega

šolskega obiskovanja v mestih in trgih na eni strani, a na deželi na drugi strani.

Dočim se po zakonu v mestih in trgih ne smejo nikdar dovoliti vsej šolski občini olajšave le šestletnega šolskega rednega obiskovanja, nego *le posameznim otrokom nepremožnih starišev*, ki morajo torej za-to prositi vsak za-se. imajo enako pravico na *deželi otroci vseh slojev*, a daje se enaka pravica na podlagi sklepov občinskih zastopov *kar celim šolskim občinam*.

S tem priznava zakon, da so na deželi različne razmere kakor v mestih ter da je treba te različne razmere poštovati tako, da se daje *občinam na deželi* možnost urediti si šolstvo tako, da obstoji v istih občinah *faktično le šestletna šolska obveznost*, dočim obstoji v mestih vedno le *principijelna osemletna šolska obveznost*.

Teh olajšav so se poslužile cele provincije in skoraj vse občine na deželi ter so se v vseh takih občinah uvedli namesto rednega šolskega obiska v sedmem in osmem šolskem letu takoimenovani nadaljevalni oziroma kmetijski tečaji se skrčenimi šolskimi urami kot nadaljevanje šestega rednega šolskega leta.

Nekatera mesta, za katera velja principijelno osemletna šolska obveznost, ustanovila so razun *osmih* šolskih tečajev še posebe obrtne nadaljevalne tečaje z ozirom na po-

sebne potrebe mestnega prebivalstva in sicer le za one, kateri so zadobili le osebno olajšavo glede šolskega obiskovanja.

Nekatera mesta pa so si ustanovila v zmislu zakona le *osemrazredne meščanske šole*, katere so dolžni obiskovati vsi, ki ne prestopijo v srednjo šolo ali kako strokovno šolo.

S tem je ustanovljena na podlagi zakona praktično važna razlika med šolami na deželi na eni strani, in v mestih in trgih na drugi strani, ter je strogo ločen značaj prvih od drugih.

Oglejmo si sedaj izvrševanje §. 21 državnega šolskega zakona z dne 14. maja 1869, modificiranega z novelo z dne 2. maja 1883 št. 53. drž. zak., v obsegu tržaške občine in izvrševanje omenjenega zakona sploh v isti občini, z eno besedo: organizacijo šolstva z ozirom na isti zakon. Kaj najdemo tu? Tu najdemo, da je v občini tržaški strogo ločeno šolstvo *mesta* tržaškega od šolstva *okolice* in sicer po krajevnih mejah, kakor jih je ustanovil deželni zakon z dne 1. aprila 1882 (deželni zakonik št. 8 ex 1885), in sicer je ta ločitev izvedena konsekventno, ne le formalno na zunaj, nego i stvarno na znotraj.

Mesto tržaško v „pomeriju“ imelo je namreč koncem šolskega leta 1892/1893 dvanajst javnih ljudskih šol in sicer popolno deško in dekliško osemrazredno meščansko

šolo v novem mestu (città nuova), popolno dekliško osemrazredno meščansko šolo v „Via Giotto“, zvezano se šestrazredno deško šolo, 3 moške in ženske šestrazrednice in sicer v „Barriera vecchia“, „Ferriera“ in „Lazzaretto vecchio“, 1 šestrazrednico za dečke, zvezano s petrazrednico za deklice v mestni ubožnici in 6 petrazrednic in sicer naslednje: Belvedere, città vecchia, Via Donadoni, Via Giulia, fondazione Elio Morpurgo in Rena nuova. Nadaljevalnih šol v „mestnem pomeriju“ ni ter morajo vsi otroci, ki ne prestopijo v srednje ali strokovne šole, obiskovati sedmi in osmi razred meščanske šole, ter so v *mestu* vse šestrazrednice tako vrejene, da se v istih poučuje v šestem razredu po učnih načrtih za dotične razrede meščanskih šol, kar je razvidno iz letnega poročila c. kr. namestništva, izdanega pod naslovom „Jahresbericht über den Zustand des Volksschulwesens des Gebietes von Triest in Schuljahre 1892/1893 Nr. 22.205|VII. 1893.“

V vseh teh šolah je učni jezik izključno italijanski ter so se potrdili učni načrti za omenjene meščanske šole z odlokom visocega c. kr. ministerstva za bogočastje in uk z dne 25. aprila 1888 št. 7112. Istinost teh podatkov razvidna je iz knjige, izdane od slavnega municipija tržaškega, ki nosi naslov: „Prospetto del personale insegnante e

statistica degli allievi delle civiche scuole popolari e cittadine alla fine dell'anno scolastico 1892—1893“, katero prilagamo pod ·/2.

Iz te knjige je razvidno takoj na prvi pogled, da tržaški magistrat sam deli javne ljudske šole občine tržaške v mestne (scuole di città) in deželne (kmečke) šole (scuole popolari di campagna).

Da pa ta razdelitev ni le navidezna, formalna, nego utemeljena v različnosti šolske organizacije, razvidno bodi iz iste knjige, pod ·/2, katera nam pravi, da ima okolica (campagna) 10 šol in sicer :

1. v Barkovljah slovensko trirazrednico se šestimi tečaji in italijansko dvorazrednico istotako se šestimi letnimi tečaji.

2. na Bazovici slovensko dvorazrednico se šestimi tečaji ;

3. na Katinari slovensko dvorazrednico se šestimi tečaji ;

4. na Vrdeli (sv. Ivan) slovensko štirirazrednico se šestimi tečaji ;

5. na Opčinah slovensko trirazrednico se šestimi tečaji ;

6. na Proseku-Kontovelju slovensko štirirazrednico se šestimi tečaji ;

7. v Rojanu *italijansko* trirazrednico se šestimi tečaji, a slovensko trirazrednico se samo *štirimi* tečaji (toraj nepopolno slovensko šolo) ;

8. v sv. Križu (S. Croce) slovensko tro-razrednico se šestimi tečaji ;

9. v Škednju (Servola) italijansko in slovensko štirirazrednico, vsako se šestimi tečaji, in

10. v Trebčah slovensko dvorazrednico sè šestimi tečaji.

Razun tega obstojé na vseh teh okoličanskih šolah nadaljevalni tečaji, imenovani glasom priloge 2 „corsi di perfezionamento“, a glasom gori navedenega „Jahresbericht“ „kmetijski nadaljevalni tečaji“ (landwirtschaftliche Fortbildungscurse).

Iz vsega tega je razvidno, da je v Trstu v smislu državnega šolskega zakona in dotične novele tržaška okolica gledé šolske organizacije strogo ločena od mesta in to ne le navidezno, formalno, kakor smo že gori trdili, nego i materijalno. *Okolica tržaška ima k večem štirirazredne šole z največ šestimi letnimi tečaji z dodanimi kmetijskimi nadaljevalnimi tečaji, a mesto tržaško ima večinoma šestrazredne ljudske šole, ki se naslanjajo na obstoječe tri meščanske šole, katere morajo obiskovati vsi, ki ne prestopijo v srednjo ali strokovno šolo.*

Na to razliko v organizaciji moramo opozarjati visoko c. kr. ministerstvo za bogočastje in uk ter priporočati jo v natančno blagohotno uvaževanje.

S tem je priznal mestni svet oziroma magistrat tržaški, da ima okolica, ki je izven „pomerija“, ustanovljenega 1882. leta, *značaj dežele* ter da imajo okoličani, ki so všolani v gori omenjenih deset okoličanskih šol, vse drugačne gospodarske potrebe, kakor mesto, katere zahtevajo, da se pouk tem potrebam primerno razlikuje od pouka *mestnih* otrok. In to je priznala tudi slavna vlada s tem, da dovoljuje, da ima *okolica principijelno šestletni redni šolski pouk*. Razrušena je torej fikcija, da lahko pohajajo mestni otroci slovenske okoličanske šole v Rojanu, na Vrdeli, v Barkovljah in Škednju, ki so oddaljene od mesta manj (ali jako malo manj) kakor štiri kilometre. Pobita je trditev napadanega odloka visocega c. k. namestništva, da vstvarja Trst z okolico le eno šolsko občino.

Akoravno ni doslovno izrečeno v nobenem zakonu, ker do danes ne obstoji dež. šol. zakon za Trst, da ustvarja *mesto* tržaško eno šolsko občino, a *okolica* drugo, mora se vendar vzeti, da je občina tržaška v najneugodnejšem slučaju, to je ako se noče priznati, da ustvarja vsaka šola v Trstu in okolici svoj šolski okraj, razdeljena faktično v dva šolska okraja z različno organiziranimi šolami, in sicer v *mestni* in *okoličanski* šolski okraj.

Da je pa ta faktična razdelitev v dva šolska okraja še bolj dokazana in vsakemu

jasna, navajamo še, da ima *mesto* svojega okrajnega šolskega nadzornika, *okolica* pa zopet svojega posebnega okrajnega šolskega nadzornika.

Ali stvar stoji še drugače.

Vsaki posamični šoli v občini tržaški odkazan je določen teritorij ter ni dovoljeno šolski dolžnosti podvrženim otrokom obiskovati šole, pod katere ne spadajo teritorijalno, drugače, kakor z dovoljenjem šolske oblasti. S to naredbo razdeljena je občina tržaška (mesto in okolica) faktično v toliko šolskih okrajev, kolikor šol obstoji v isti, ter je trditev, da je vsa občina tržaška *en* šolski okraj, neosnovana. Ko bi bilo to res, smel bi vsakdo vstopiti v katero si bodi ljudsko šolo, kar pa ne sme, kakor smo rekli gori, brez posebnega dovoljenja.

Iz vsega tega izhaja, da slovenski otroci nimajo v okrožju *mesta* tržaškega nikake šole, katero bi mogli in smeli pohajati *principijelno*, bodisi z ozirom na ustanovljenja državnega šolskega zakona, bodisi z ozirom na faktično izvedeno organizacijo šolstva v *mestu*, različno od organizacije šolstva v okolici.

Da bode stvar še bolj jasna, postavimo se za trenotek na stališče napadanega odloka visocega c. k. namestništva, na stališče namreč, da slovenski mestni otroci lahko hodijo v okoličanske šole v Rojanu, Bar-

kovljah, na Vrdeli in v Škednju, ter preiskujemo praktično izvršljivost tega stališča z ozirom na gori navedeno.

Mesten slovensk otrok torej, ker mu ni druge pomoči, obiskuje eno omenjenih okoličanskih šol ter dovrši v jedni istih šest letnih tečajev v vsakdanji šoli. *Kakor mestni otrok ima pa osemletno šolsko dolžnost* ter mora nadaljevati *redno obiskovanje* ljudske šole še sedmo in osmo leto. V vsej okolici tržaški in posebno v omenjenih štirih okoličanskih ljudskih šolah pa ni *niti ene šole z osmimi letnimi tečaji*. Vsled tega moral bi slovenski mestni otrok odpraviti šolsko dolžnost v mestnih ljudskih, oziroma meščanskih šolah. To pa ni mogoče, ker otrok, ki je napravil šest letnih tečajev v slovenski šoli, ne more prestopiti že iz pedagogičnih vzrokov v sedmi razred italijanske šole, ne gledé na to, da se ga v to ne more siliti po členu 19. državnih osnovnih zakonov.

Prepričani smo, da bi slavni mestni magistrat tržaški za ceno neomadeževanja izključno italijanskega značaja tržaških mestnih šol rad zatisnil ne le eno, nego obe očesi gledé takih slovenskih otrok, a tu gre za princip in v principu ne sme se dajati slovenskim otrokom olajšav glede obiskovanja šol, ki niso utemeljene v zakonu, ter je naglašati, da osemletno šolsko obiskovanje je

za slovenske mestne otroke v Trstu ne le dolžnost, ampak tudi *pravica*.

Slovenski otroci v mestu tržaškem imajo isto pravico, kakor italijanski, da uživajo osemletni pouk na ljudskih oziroma meščanskih šolah, kakor je to mogoče italijanskim otrokom. Drugače ravnanje se slovenskimi otroci dovede nas do posledice, da so *Slovinci* v mestu tržaškem *občinarji nižje vrste* in ničesa drugzega nego „*misera plebs contribuens*“ (davke plačujoča druhal.)

Dokazano je na podlagi zakona in faktičnih razmer in naredeb, da Slovenci tržaški ne morejo in ne smejo obiskovati okoličanskih šol ter da je le gola igrača z besedami zakona, ako se jih pošilja v okoličanske šole.

Slovincem tržaškim tiče torej po zakonu v mestu tržaškem popolna ljudska šola z osmimi razredi, oziroma ljudska šola, zvezana z meščansko šolo, ker obstoje za to zahtevo vsi od §. 59. državnega šolskega zakona zahtevani predpogoji.

Taka šola tiče jim pa tembolj, ako se postavimo na stališče, katero je nekaj časa zavzemalo visoko c. k. namestništvo in katero je izražalo v gori navedenem odloku z dne 10. aprila 1892. št. 11,105 in katero stališče je zdaj naenkrat zapustilo ne vemo iz katerega vzroka.

Po tem stališču veljala bi glede vprašanja ustrojenja novih ljudskih šol za Trst,

ki še nima izvršilnega zakona v smislu §. 76. državnega šol. zakona, vedno še stara politična šolska ustava ter bi se morala ista izvajati v skladu s členom 19. državnih osnovnih zakonov. Obračamo pozornost vi-socega c. k. ministerstva za bogočastje in uk tudi na to opravičeno stališče. Naj pa velja ta ali oni zakon, neoporečna je pravica, trjena od nas.

III.

A ne le zakon zahteva, da se ustanovi za Slovence *mesta* tržaškega slovenska ljudska oziroma meščanska šola, nego to zahtevata tudi *pravičnost in politična morála*.

Slovenci v Trstu plačujejo istotako občinske davke, kakor Italijani ter je jako poniževalno zanje, ako se jim reče, naj pošiljajo svoje otroke v okoličanske šole, povsod skoraj uro hoda daleč, med tem ko sedé otroci italijanskih starišev pri polnih mizah, imajoči svoje dobro urejene ljudske šole v malih distancah. Še večje je to poniževanje, ako se pomisli, da slavni magistrat ustanovlja za peščico Italijanov na okoličanskih šolah vsporednice (paralelke), *ko je vendar iz okolice v mesto ravno tako daleč, kakor iz mesta v okolico*. Take italijanske paralelke obstojé v Barkovljah, v Rojanu in v Škednju, pri čemer je še posebno povdarjati, da imajo

italijanske paralelke v Rojanu vseh šest letnih tečajev, dočim ima ondodna slovenska šola samo štiri tečaje, tako, da so celó rojanski domači otroci protipostavno siljeni prestopati iz četrtega slovenskega tečaja v peti in šesti ital. letni tečaj, ako hočejo nadaljevati šolsko obiskovanje. In v take nepopolne šole naj hodijo slovenski mestni otroci!

Uvaževati je pa nadalje posebne lokalne razmere, katere otežujejo, dà, lahko se reče: *onemogočujejo* slovenskim otrokom meščanskim hoditi v štiri večkrat navedene šole v Rojanu, v Barkovljah, sv. Ivanu (na Vrdeli) in v Škednju. Pomisliti je namreč, da je Trst veliko svetovno trgovsko mesto z velikanskim prometom; ne sme se torej postavljati na ozkosrčno stališče, ki ne odgovarja duhu zakona ter pošiljati slovenske otroke z nevarnostjo življenja skoraj štiri kilometre daleč v šolo, k čemer je še pristaviti, da vlada notorično v Trstu po zimi tako močna burja, da si dostikrat ne upajo niti odraščeni možje na cesto, ne pa, da bi skoraj uro dolgo pot napravljali nežni otroci!

Le brezsrčen oče izpostavljal bi svoje dete takim nevarnostim, pameten in razsoden oče bi tega nikdar ne mogel storiti.

Poštevajoč take razmere ter ozirajoč se na deželne zakone, ki imajo ozir na take posebne razmere in ki določajo, da se ustanové šole pri posebnih lokalnih razmerah tudi za

manjše distance, ustanovil je slavni tržaški magistrat z dovoljenjem in odobrenjem sl. c. k. vlade, kakor smo omenili že gori, italijanske paralelke pri ravno istih slovenskih šolah, v katere naj bi zahajali slovenski mestni otroci.

Pravičnost zahteva torej, da se istotako pošteva posebne razmere, tudi kadar gre za slovenske otroke; različno ravnanje z otroci slovenske narodnosti je v protislovju z načelom enakopravnosti, zajamčene v državnih osnovnih zakonih. §. 59 drž. šol. zakona dá se torej v zvezi s čl. 19. drž. osn. zak. uporabiti v prilog našim prošnjam za slovensko šolo v Trstu. Sploh pa ni resnično, da se ima omenjeni §. 59. strogo uporabljati v vseh slučajih, kadar gre za ustanovljenje nove šole. Ta §. uporabljati se ima tako, kakor ga interpretuje c. kr. namestništvo, le tedaj, kadar gre za ustanovljenje šole za *šolsko občino*, *ki se ima še-le na novo vstrojiti*, ne pa tedaj, kadar se mora skrbeti za šolske potrebe *v že obstoječi šolski občini*; v takih slučajih ima se postopati po analogiji §. 7 obč. drž. zakonika; poslednji §. pa se glasi tako-le: „Ako se praven slučaj ne da razsoditi ne po besedah, ne po naravnem pomenu postave, mora se ozirati na podobne v postavah razločno razsojene slučaje in na nagibe drugih sorodnih postav. Ako pravni slučaj ostane še dvomljiv, mora se, gledaje na

skrbno nabrane in dobro prevdarjene okoliščine, razsoditi po naravnih pravnih načelih.“

V tem smislu razsodilo je visoko c. kr. upravno sodišče že večkrat in sicer z razsodbami z dne 27. aprila 1877. Budwinsky I. št. 70, z dne 14. februvarja 1884. Budw. VIII. 2017 in z dne 19. decembra 1884. Budw. VIII. št. 2338.

Ker v Trstu ne obstoji še poseben deželni zakon, mora se ozirati na druge podobne zakone *in na naravna pravna načela*, po katerih pač ni moči odrekati Slovincem v mestu tržaškem slovenskih šol in sicer z ozirom na vse gori omenjene razloge.

Tudi se stališča pravičnosti so torej utemeljene naše prošnje za slovenske šole v mestu.

IV.

Ko bi pa vse to ne veljalo in zadostovalo, obstoje taki *praktični pomisleki* z ozirom na napadano razsodbo in posebno z ozirom na zahtevo, naj pošiljajo slovenski mestni stariši svoje otroke v šole v Rojanu, v Barkovljah, Škednju in na Vrdeli, da se je le čuditi, kako se more pošiljati slovenske otroke *v šole, ki nimajo prostora!*

V poštev pridejo tu večkrat navedene štiri, tržaškimi Slovincem radi oddaljenosti,

znašajoče manj kakor štiri kilometre, baje pristopne šole. Oglejmo si malo to pristopnost!

1. Slovenska šola v Barkovljah (Barcola) ima v 3 šolskih sobah šest letnih tečajev; akoravno ne obiskujejo šole vsi otroci, ki bi morali obiskovati šolo, imela bi prostora, kakor se visoko c. k. ministerstvo lahko prepriča pōtem uradne informacije, *k večem še za 10 otrok!*

2. slovenska šola v Rojanu (Rojano) ima, kakor smo že omenili, v 5 šolskih sobah *samo štiri šolske tečaje*, je torej nepopolna celó kakor šola za deželo. Razun tega ni prostora niti za te otroke, ki faktično obiskujejo sedaj to šolo, da ne govorimo o onih, ki bi morali obiskovati po zakonu šolo. Prostori so majhni, nizki in nezdravi.

Sprejeti bi ne mogla iz mesta *niti* enega otroka;

3. slovenska šola v Škednju (Servola) ima v petih šolskih sobah šest letnih tečajev ter ima male in že sedaj prenapolnjene sobe, tako, da ne bi mogla vsprejeti *iz mesta niti enega otroka*;

4. slovenska šola nã Vrdeli (Guardiella) ima v 7 sobah šest šolskih letnih tečajev; sobe so male ter je v njih prostora za malo več kakor 500 otrok (okolo 524); faktično obiskuje sedaj to šolo preko 400 otrok, a šolo obiskovati dolžnih otrok šteje Vrdeljski okraj okolo **1000**! Ako bi obiskovali šolo

vsi otroci okraja Vrdejskega, ki so obvezani po zakonu, sprejeti bi jih mogla ta šola še-le polovico.

V take šole torej, ki nimajo prostora niti za svoje otroke, pošilja se slovenske mestne otroke!

Pri tem je pa še pomisliti, da glasom že omenjenega letnega poročila (Jahresbericht) o stánju šolstva v Trstu v šolskem letu 1892/1893 obiskuje okoličanske šole od 5880 v to po zakonu obvezanih otrok le 3024, toraj komaj 53·17⁰/₀! Brez šolskega pouka je v okolici **2856** otrok, toraj skoro polovica!

To so številke, ki govore jasno, kako se zanemarja šolstvo v tržaški okolici; ako zahteva slavni magistrat strogo šolsko obiskovanje v okolici, je v okoličanskih šolah prostora komaj za polovico okoličanskih otrok, nikakor pa ne še za mestne otroke. In do tega mora priti, da bodo obiskovali šole v okolici vsi otroci, ki so v to dolžni po zakonu. Slavni mestni magistrat, ki se vedno hvali, koliko stori za slovensko šolstvo v okolici, ima tu pred sabo žalostno sliko šolstva v isti okolici, ter bi si bogato svetovno mesto tržaško lahko vzelo za vzgled bližnji ubožni okraj Sežanski, kjer obiskuje šolo skoro 100 odstotkov v to obvezanih otrok!

Dokazali smo torej, da one štiri šole okoličanske, v katere naj bi hodili slovenski

mestni otroci, nimajo niti prostora, dá, komaj polovico prostora, za svoje otroke.

Število slovenskih mestnih otrok pa ni tako neznatno, kakor bi se utegnilo misliti. Otroci, kateri so skazani v naših prošnjah, niso še vsi, nego je od nas v istih prošnjah izkazano število le mal del skupnega, gotovo desetkrat večega faktičnega števila. V naših prošnjah nabrali smo le toliko materijala, kolikor je bilo potrebno, da dokažemo v principu potrebo slovenske šole v Trstu. Naj se nam le odpre v mestu slovenska šola in prepričamo se takoj, *da je naših otrok, dolžnih pohajati šolo, dosti preko 1000!*

Da to niso gole besede, dokazujejo naslednja fakta :

1.) V privatni šoli slovenski pri sv. Jakobu, vzdržani od šolske družbe sv. Cirila in Metoda, bilo je koncem šolskega leta 1893—1894 v petih razredih 322 otrok ter se jih je moralo radi nedostatka prostorov odbiti veliko število ;

2.) na c. kr. deški ljudski šoli tržaški bilo je koncem šolskega leta 1893/1894 glasom šolskega poročila pod $\cdot/3$ 239 otrok slovenske narodnosti ;

3.) na c. kr. dekliški ljudski in meščanski šoli tržaski bilo je koncem šolskega leta 1893/1894 glasom šolskega poročila pod $\cdot/4$ 126 deklic slovenske narodnosti.

Ako seštejemo te *oficijelne* številke ter prištejemo povprečno število 170 otrok, izkazanih v naših prošnjah, *imamo v mestu tržaškem dokazano število 857 slovenskih otrok, dolžnih obiskovati šolo!*

In kam hočeta spraviti slavni mestni magistrat in visoko c. kr. namestništvo to ogromno število otrok? — V štiri okoličanske šole v Barkovljah, v Rojanu, Škednju in na Vrdeli, ki imajo prostora komaj za polovico svojih otrok, ki so dolžni obiskovati šolo.

Dokazali smo toraj tudi, *da je radi pomanjkanja prostora praktično nemogoče, da hodijo slovenski mestni otroci v večkrat omenjene štiri okoličanske šole* ter da se mora tudi iz tega praktičnega vzroka vslišati opravičene naše prošnje.

Osvetlili ter utemeljili smo v predstojenjih izvajanjih potrebo ustanovljenja slovenske mestne šole v Trstu z vseh stališč ter smo dokazali:

1.) da je strogo ločiti *mesto* tržaško od okolice po mejah, ustanovljenih z deželno postavo z dne 1. aprila 1882. (dež. zak. št. 8 ex. 1885.), ne le v političnem, administrativnem in sodnijskem obziru, *nego tudi v šolskem obziru* ter da ni res, da ustvarja Trst z okolico *faktično* eno samo šolsko občino;

2.) da toraj ni res, da so smatrati šole v Barkovljah, v Rojanu na Katinari in v Škednju kakor mestne šole;

3.) da so ljudske oziroma meščanske šole v obsegu „pomerija“ mesta tržaškega organizovane kakor meščanske šole z osemletno redno šolsko dolžnostjo, a okoličanske šole kakor šole na deželi se šestletno redno šolsko dolžnostjo in z nadaljevalnimi kmetijskimi tečaji, da jih mestni slovenski šolski otroci niti ne morejo obiskovati, ker bi ne mogli 7.mo in 8.mo šolsko leto pohajati nobene slovenske šole in ker je zistem vzgoje različen v mestu, kjer se ozira bolj na trgovinske in obrtnijske potrebe, in različen v okolici, v kateri so šole ustrojene z ozirom na kmetijske potrebe, kakor prave šole na deželi ter da obstoji, ako ne po zakonu pa saj faktično, razdelitev občine tržaške najmanj v dva šolska okraja z različno organizacijo šolstva;

4.) da sam slavni magistrat nazivlja šole v obsegu „pomerija“ „mestne šole“ (scuole di città), a šole izven „pomerija“ deželne šole (scuole di campagna);

5.) da imajo mestne šole svojega okrajnega šolskega nadzornika, a okoličanske zopet svojega;

6.) da ima vsaka šola v občini tržaški strogo odločen teritorij, torej faktično svoj šolski okraj ter da ne smejo otroci iz enega

šolskega okraja prestopati v šole drugzega šolskega okraja brez posebnega dovoljenja šolske oblasti;

7.) da velja za Trst, ki nima še deželnega šolskega zakona, še vedno politična šolska ustava glede ustanovljenja novih šol ter da bi se morala ustanoviti na podlagi tega zakona v soglasju s členom 19. državnih osnovnih zakonov, za Slovence v mestu tržaškem brezpogojno slovenska šola, ne gledé na to, da tudi državni šolski zakon z dne 14. maja 1869. jim ne more odrekati te pravice;

8.) da zahteva ustanovljenje slovenske šole v *mestu* tržaškem tudi pravičnost in politična morála, ker se ne more zahtevati od slovenskih mestnih otrok, da hodijo z nevarnostjo za zdravje in življenje v skoraj eno uro oddaljene okoličanske šole, in ker ni razloga, da bi se ravnalo v tržaški občini drugače se slovenskimi otroci, kakor z italijanskimi, za katere poslednje so ustanovljene italijanske šole ne-le v mestu, nego tudi v okolici, akoravno je iz okolice v mesto ravno tako daleč kakor iz mesta v okolico;

9.) da, ako bi ne govorila za slovenske šole že zakon in pravičnost, morali bi vsejedno ustanoviti slovensko ljudsko šolo v mestu iz praktičnega razloga, ker ni prostora v okoličanskih šolah sploh in posebno

še v šolah v Barkovljah, v Rojanu, v Škedenju in na Vrdeli, niti za okoličanske otroke, še manj pa za ogromno število slovenskih mestnih otrok.

Visoko c. k. ministerstvo za bogočastje in uk!

Že 10 let boré se Slovenci tržaški za slovenske mestne šole (prva prošnja uložena je bila 22. septembra 1884.), želeči pribaviti svoji deci v današnjem boju za življenje prepotrebno omiko v materinem jeziku, ki je in mora biti edina podlaga izobrazbi v ljudskih šolah po državnem zakonu in po najviših načelih pedagogike.

Do danes bil je ta boj brez vspeha in brezupno morali bi se udati Slovenci v Trstu nemili usodi, ako bi ne bili globoko prepričani o zakonitosti svojih zahtev in o pravičnosti najviše šolske oblasti v državi.

Prepričani smo, da bode to visoko c. k. ministerstvo vestno uvažilo naša predstoječa izvajanja ter se oziralo blagohotno na zane-marjeno slovensko šolstvo v Trstu, v kar je opravičeno temveč, ker se je v zadnji sesiji državnega zbora stavila in vsprejela resolucija, s katero se je priporočalo šolstvo na Primorskem posebni pozornosti tega visocega c. k. ministerstva.

Ugodivši našim prošnjam, dokaže se, da se v Avstriji še vedno izvaja načelo: „*Justitia regnorum fundamentum*“, ter utrdi se še bolj, ako je to sploh mogoče, znana in nikoli oporekana udanost slovenskega življa ob Adriji do vladajoče prejasne cesarske hiše in do celokupne avstrijske države.

Prosimo torej mi podpisani Josip Vodopivec, Ivan Besednjak, Anton Kljun in Jakob Perhavec v svojem in v imenu soprošilcev za slovenske šole v Trstu po svojem, pooblastilom pod ./.5 izkazanem pooblaščenju, dru. Gustavu Gregorinu, visoko c. k. ministerstvo za bogočastje in uk naj blagovoli, premenivši izpodbijani odlok visocega c. k. nameštstva v Trstu, naložiti slavni mestni občini tržaški, da ustanovi na svoje stroške brez odloga v središču mesta tržaškega, in sicer v bližini trga „*Piazza della Legna*“, na kateri kraj so se zedinili zastopniki vseh slovenskih starišev o priliki komisijonalnih poizvedovanj, popolno ljudsko šolo z osmimi šolskimi tečaji, oziroma osemrazredno meščansko šolo z učnim jezikom slovenskim.

Za Josipa Vodopivca, Ivana Besednjaka,
Antona Kljuna in Jakoba Perhavca

Dr. Gustav Gregorin.

